

Яковлєва Г.О.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО СУТНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

На сьогодні під впливом досить різноманітних та суперечливих тенденцій розвитку взаємозв'язків між державою та громадянським суспільством потребує перегляду та оновлення змісту ключова та первинна функція держави – соціальна функція. Держава та суспільство зобов'язані у процесі такого переосмислення побудувати новітній підхід до розуміння сутності соціальної функції держави, за якого вона не втратить своєї суті та буде найбільш ефективно спрямована на досягнення цілей соціального захисту та соціальної справедливості.

З приводу призначення соціальної функції держави Н.В. Пильгун висловлює наступну думку: сутність соціальної держави, що передбачає її першочергову орієнтацію на забезпечення соціальних та економічних прав людини,

розкривається через пріоритетність природних прав людини та їх захисту з боку держави. Основним інструментом реалізації соціальних прав населення є соціальна політика держави, що охоплює систему соціального забезпечення та соціального захисту громадян, соціальних прав і гарантій, установлених законами держави, соціальних стандартів, що сформовані на традиціях суспільства¹. Погоджуємось з думкою науковця щодо призначення соціальної функції держави, яке полягає у забезпеченні соціальних та економічних прав людини, визнання та реалізації принципу пріоритетності природних прав людини.

Також, для всебічного дослідження сутності соціальної функції держави, необхідно з'ясувати на яких принципах та з огляду на які ключові категорії держава, виконуючи свою соціальну функцію, повинна врегулювати (скоригувати) відносини між індивідами, видозмінити суспільні зв'язки з метою досягнення суспільного добробуту та солідарності, а також забезпечення дотримання прав і свобод кожної людини, отримання нею благ та можливостей, які є достатніми та необхідними саме визначеному індивіду, не завдаючи шкоду іншим.

У цьому контексті очевидним стає те, що вирішення питання щодо призначення соціальної функції держави нерозривно пов'язане з розкриттям проблематики змісту соціальної справедливості, її співвідношення з принципом рівності у суспільстві та державі. Адже саме на досягнення суспільної справедливості та рівності у кінцевому підсумку спрямовані усі заходи, які складають соціальну функцію держави.

Оцінюючи чинники несправедливості в українському суспільстві, О.В. Макарова відмічає такі основні їх прояви: 1) погано працюють соціальні ліфти; 2) існує надмірна диференціація доходів, надмірний розрив сприймається як несправедливість і слугує джерелом соціальної напруженості; 3) не зважаючи на зростання бюджетного фінансування освіти і охорони здоров'я, зберігається

---

¹ Пильгун Н.В. До питання про соціальне призначення держави // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2011. – № 3. – С. 41.

низька якість послуг і, подекуди, обмежена доступність, соціальна підтримка є недостатньо адресною; 4) збереження високого рівня державного патерналізму та утриманських настроїв у суспільстві. Автор зауважує на необхідності формування «нового» патерналізму, характерного для високорозвиненого капіталістичного суспільства, впровадження стратифікованої системи здійснення державної соціальної політики із підтримування добробуту, за якої фаворитами є ті, хто працює; активізація ролі людського і соціального капіталів, у т. ч. різноманітних громадянських ініціатив, що розвиваються за умов глобалізації; проведення групового страхування на базі публічного/індивідуального партнерства; запровадження державної політики щодо якомога повнішого соціального залучення бідних, девіантних тощо¹.

Погоджуємося з позицією автора щодо того, що на сьогодні слід переглянути патерналістський підхід у ролі держави під час реалізації соціальної функції, розробити новітній підхід з мінімізацією ролі держави у наведених процесах та зі зміщенням відповідних акцентів. Адже надмірний прояв патерналізму не вирішує тих проблем, на які спрямована соціальна функція держави, а навпаки, породжує безініціативність громадян та суспільства в цілому, демотивує їх у прагненні до самостійної реалізації у соціумі, до створення та зміцнення власних недержавних механізмів соціальної регуляції, адаптації та захисту, а також щодо створення належного громадянського підґрунтя для правової та соціальної держави.

Таким чином, соціальна функція держави спрямована на:

1) забезпечення дотримання і реалізації конституційних прав і свобод кожної людини, утвердження у державі принципу, відповідно до якого людина, її права та законні інтереси визнаються найвищою соціальною цінністю, а також забезпечення дотримання зазначеного принципу як основоположного та такого, що визначає і спрямовує діяльність усіх органів державної влади, органів

---

¹ Макарова О.В. Соціальна політика в Україні : Монографія. // Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К. – 2015. – С. 24.

місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та інших суспільних чи державних інститутів у будь-якій сфері суспільно-політичного життя;

2) вирішення суспільних і соціальних протиріч, узгодження, поєднання та інтеграцію індивідуального інтересу кожного щодо задоволення власного комплексу потреб, реалізацію прав та свобод із загальносуспільним інтересом та можливостями задовольнити відповідний обсяг потреб усіх членів суспільства, утворення загальносуспільного блага;

3) сприяння розвитку соціального діалогу та побудові суспільних відносин на основі соціальної солідарності;

4) утвердження соціальної безпеки, що ґрунтується на сталому розвитку усіх сфер життєдіяльності суспільства – економічної (ефективної економіки), політичної (стабільність політичної системи), забезпеченість достатньої кількості робочих місць, освітніх закладів, установ медичної допомоги та соціальної реабілітації і захисту, встановлення на законодавчому рівні мінімальних життєвих стандартів (прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати тощо), соціальних гарантій та забезпечення їх дотримання при реалізації державної політики;

5) гарантування соціальної справедливості та рівності у розподілі суспільних матеріальних та нематеріальних благ у суспільстві, у доступі до системи освіти, охорони здоров'я, реалізації права на працю, забезпечення особам, які цього потребують додаткових соціальних гарантій у реалізації своїх прав, а також необхідного соціального захисту, що надається у відповідній кожній конкретній ситуації формі, перерозподіл суспільного доходу тощо.

Також з огляду на багатоаспектність та комплексність соціальної функції держави, її можна розподілити на підфункції: 1) соціального конструювання – охоплює собою найбільш загальні напрямки реалізації діяльності держави щодо створення економічного, політичного, культурного, ідеологічного, правового

підґрунтя для належного дотримання конституційних прав і свобод людини: розвиток системи освіти та охорони здоров'я, забезпечення створення достатньої кількості робочих місць та доступу до реалізації права на працю, стимулювання розвитку суспільного виробництва – тобто конструювання активного громадянського суспільства та соціальної держави, побудова системи соціальної справедливості та добробуту; 2) соціально-превентивна – встановлення та забезпечення дотримання загальнодержавних соціальних стандартів життя, виявлення передумов, що сприяють виникненню соціальних ризиків, порушенню принципу справедливості у суспільстві та попередження їх появи та розвитку; 3) соціально-захисна та соціально-забезпечувальна – утворення ефективної системи державного соціального страхування від можливих соціальних ризиків – нещасний випадок, інвалідність, хвороба, втрата працездатності тощо, а також розвиток різноманітних форм та видів соціального забезпечення.